

PETER BLUME

RETSSYSTEMET OG JURIDISK METODE

4. UDG.

JURIST- OG ØKONOMFORBUNDETS FORLAG

Retssystemet og juridisk metode

Peter Blume

Retssystemet og juridisk metode

4. udgave

Djøf Forlag
2020

Peter Blume
Retssystemet og juridisk metode

4. udgave, 1. oplag

© 2020 by Djøf Forlag

Alle rettigheder forbeholdes.
Mekanisk, elektronisk, fotografisk eller anden gengivelse af eller kopiering fra denne bog eller dele heraf er ifølge gældende dansk lov om ophavsret ikke tilladt uden forlagets skriftlige samtykke eller aftale med Copy-Dan.

Jurist- og Økonomforbundets Forlag/Djøf Forlag er godkendt af Uddannelses- og Forskningsministeriet som pointgivende forlag i den bibliometriske forskningsindikator. For at en publikation kan opnå point, er kravet herfor, at forlaget skal benytte fagfællebedømmelse, hvilket vil sige, at en ekstern forsker har bedømt forskningens kvalitet inden værkets publicering.

Publikationen er fagfællebedømt

Omslag: Marianne Tingkov
Tryk: Ecograf, Brabrand

Printed in Denmark 2020

ISBN 978-87-574-4328-8
ebog ISBN 978-87-7198-393-7

Djøf Forlag
Gothersgade 137
1123 København K

Telefon: 39 13 55 00
e-mail: forlag@djoeff.dk
www.djoeff-forlag.dk

Indholdsfortegnelse

Forord	13
Temaer og spørgsmål	15
DEL 1. Ind i retten	
Kapitel 1. At studere jura	25
1. Studiets formål	25
2. Toppen af isbjerget	26
3. Metoden i studiet	26
4. At tænke juridisk	27
5. Ansvar for egen læring	28
6. Digital støtte	29
7. Rettens verden	29
8. Be Happy	30
Kapitel 2. Juraens discipliner	31
1. Den juridiske litteratur	31
1.1. Retsdogmatik	32
2. Disciplinopdeling	33
3. Offentlig ret og privatret	35
4. De enkelte discipliner	37
5. Litteraturformer	43
Kapitel 3. Juraens problemstilling	45
1. Juristers temaer	45
2. Gældende ret	46
3. Bredde	47
4. Korrekthed	49
5. Rettens konsekvenser	50
6. Retspolitik	52
7. Sammenfatning	52

Indholdsfortegnelse

Kapitel 4. Juridisk informationsøgning	55
1. Udgangspunktet	55
2. Publicering/formidling	56
3. Informationsøgning	57
4. Søgning af nationale retskilder	62
4.1. Lovforarbejder	63
4.2. Love og bekendtgørelser	66
4.3. Cirkulærer og vejledninger	66
4.4. Kaldenavne	67
4.5. Informationssystemer	67
4.6. Lovbekendtgørelser	69
4.7. Domssøgning	70
4.8. Administrative afgørelser	73
4.9. Litteratur	74
5. Learning by doing	76
Kapitel 5. Den juridiske profession	77
1. Retsvæsenet	78
1.1. Advokat	78
1.2. Dommer	80
2. Offentligt ansatte	82
3. Andre områder	83
3.1. Organisationer	83
3.2. International ansættelse	84
3.3. Videnskabelig ansættelse	84
4. Den brede vifte	85
5. Jurister og jura overalt	85

DEL 2. Det retlige landskab

Kapitel 6. Retten	91
1. Hvorfor findes der ret?	92
2. Hvad er ret?	95
3. Karakteristik af retten	99
4. Retten i samfundet	103
5. Udfordringer	104

Kapitel 7. Retfærdighed	107
1. Indholdsmæssige krav	108
2. Hvad er retfærdigt?	113
3. Formel og materiel retfærdighed	115
4. Juristers vurdering af retfærdighed	118
5. Ret og frihed	120
Kapitel 8. Rettens omfang og fornyelse	123
1. Rettens omfang	123
2. Rettens fornyelse	128
Kapitel 9. Regeltyper og reguleringsformål	133
1. Materiel, processuel og sanktionsorienteret ret	133
2. Forholdsnormer og kompetencenormer	135
3. Præcise og upræcise regler	136
4. Retlige standarder	137
5. Formålsbestemmelser	138
6. Bemyndigelsesregler	139
7. Præceptive og deklaratoriske regler	139
8. Skønmæssige regler	140
9. Digitalisering	140
10. Retsforskriftens regler	141
11. Reguleringsformål	141
11.1. Borgerne	142
11.2. Virksomhederne	142
11.3. Myndighederne	143
11.4. EU m.v.	143
Kapitel 10. Den digitale ret	145
1. Rettens form	145
2. Digitalisering	146
3. Retlig betydning	147
4. Barrierer	149
5. Digitaliseringsklar lovgivning	149
6. EU	151
7. Nyt retssystem	151
8. Simpel digital ret	152
9. Intelligent ret	153
10. Juristen	156
11. Den digitale retskultur	157

Kapitel 11. Retssystemet og dets institutioner	159
1. Retten som et system	159
2. Grundloven	160
3. Folketinget	161
3.1. De politiske partier	163
4. Regeringen	163
5. Regenten	164
6. EU-organer	164
7. Forvaltningen	166
7.1. Statslig forvaltning	166
7.2. Kommunal forvaltning	167
8. Folketingets Ombudsmand	168
9. Domstolene	168
9.1. EU-Domstolen	169
9.2. Menneskeretsdomstolen	170
9.3. Andre konfliktløsningsorganer	171
10. Et sammenhængende system?	171

DEL 3. Rettens metoder og kilder

Kapitel 12. Den juridiske metode	175
1. Metodens formål	175
2. Fortolkning	176
3. Praktiske forhold	179

Kapitel 13. Retskilder	183
1. Retskildebegrebet	183
2. Retskildetyper	185
3. Retsforskrifter	188
4. Forarbejder	189
5. Afgørelser	190
6. Juridisk litteratur	192
7. Uformaliseret ret	193
8. Øvrige retskilder	195
9. Digitale retskilder	196
10. Retskildeanvendelse	197
11. Hierarki	198
12. Gensidig påvirkning	199

13. Pragmatik	200
14. Nye og gamle spørgsmål	202
Kapitel 14. Retsforskriften	203
1. Grundloven	203
2. Love	204
2.1. Lovbegrebet	204
2.2. Loves tilblivelse	206
2.2.1. Kundgørelse	210
2.3. Forarbejdernes betydning	210
2.4. Lovreglen	214
2.5. Tid	214
2.6. Lovbekendtgørelser	217
3. Administrative forskrifter	218
3.1. Hjemmel	219
3.2. Administration – Folketing	221
3.3. Forskriftstyper	222
3.4. Bekendtgørelser	223
3.5. Cirkulærer og vejledninger	224
4. Retsforskrifters betydning	225
Kapitel 15. Afgørelsen	227
1. Subsumtion	228
2. Afgørelsen	229
3. Afgørelsestyper	230
4. Retsafgørelser	231
4.1. Afgørelsesformer	233
4.2. Den modtagende rolle	233
4.3. Domstolens opbygning	234
4.4. Procesordningen	235
4.5. Straffesager	238
4.5.1. Straffeproses	239
4.6. Civile sager – civilproces	240
4.7. Præjudikater	244
5. Administrative afgørelser	247
5.1. Ombudsmanden	250
6. Afgørelsens betydning	251

Kapitel 16. Øvrige retskilder	253
1. Selvbestemmelsesret	253
2. Aftaler	255
3. Standardkontrakter	257
4. Begrænset aftalefrihed	259
5. Kutyper	260
6. Retssædvaner	261
7. Retsgrundsætninger	262
8. Vedtægter	263
9. Adfærdskodekser	263
10. Selvregulering	265
Kapitel 17. International ret og EU-ret	267
1. Internationale retsfor skrifter	268
2. Anvendelse internt	269
3. Retskilder	270
4. Menneskerettigheder	272
5. EU-retten	274
6. Retsakter	275
7. EU-Domstolen	277
8. Fremmed ret	279
9. Digitalisering	279
Kapitel 18. Rettens sprog	281
1. Juridisk sprog	282
2. Retskilderne	284
2.1. Litteraturen	284
2.2. Afgørelser	285
2.3. Retsfor skrifter	286
3. Internationalisering	290
Kapitel 19. Retskilders fortolkning	293
1. Lovfortolkning	294
1.1. Den anvendelige regel	295
1.2. Fortolkningsmetoder	297
1.2.1. Præciserende fortolkning	297
1.2.2. Indskrænkende fortolkning	299
1.2.3. Udvidende fortolkning	300
1.2.4. Modsætningsslutning	301
1.3. Metodens brugbarhed	302

2.	Domsanalyse	303
2.1.	Præmisudformning	305
2.2.	Forståelighed	306
2.3.	Den rigtige begrundelse	307
3.	Aftalefortolkning	309

DEL 4. Retten i kontekst

Kapitel 20. Ret og samfund	315
1. Det ideelle billede	315
2. Virker retten?	316
3. Tidsmæssige forhold	318
4. Regelmodstand	319
5. Retsuvidenhed	320
6. Kan reglers virkninger forudses?	321
7. Usikre forventninger	322
8. Falske regler	322
9. Retssociologi	323
10. Retten som ideologi	324
11. Retten som styringsmiddel	324
12. Tværfaglighed	325
Kapitel 21. Ansvar og valg	327
1. Den enkeltes ansvar	327
2. De forskellige juristroller	330
2.1. Advokaten	331
2.2. Dommeren	333
2.3. Den offentligt ansatte	334
2.4. Valget	335
3. Retsvidenskabelig etik	336
4. Den gode jurist	338
Kapitel 22. Rettens politik – retspolitik	339
1. Retsforskrifter	339
2. Afgørelser	340
3. Den politiske understrøm	341
4. Den dynamiske ret	343
5. Sådan er reglen	345
6. Sådan bør reglen være	346

Indholdsfortegnelse

7. Det grå område	347
8. Bør juristen bedrive retspolitik	348
9. Analogi	349
10. Krav til retspolitik	351
11. Enhver kan bedrive retspolitik	352
12. Politik	352
13. Retropolitisk ansvar	354
Kapitel 23. Juridisk dannelse	355
1. Retten	355
2. Gældende ret	356
3. Metoden	356
4. Etik og retfærdighed	358
5. Retspolitik	359
6. Retssystemet (de tre dimensioner)	359
7. Fortolkning	360
8. EU og internationalt	361
9. Afgørelser	362
10. Andre retskilder	363
11. Juristfællesskabet	364
12. Retten som skattekasse	365
Domsregister	367
Lovregister	369
Stikordsregister	373

Forord

Formålet med denne bog er at tilvejebringe en grundlæggende indføring i retssystemets indretning og den juridiske metode. Bogen retter sig først og fremmest til dem, der påbegynder det juridiske studium eller andre studier, hvori retlige emner indgår. Bogen kan derfor også have interesse for enhver, der har behov for viden om hvorledes retssystemet fungerer.

I bogen beskrives den juridiske metode og de forskellige retskilder, der tages i betragtning ved fastlæggelsen af gældende ret. Herudover inddrages retssystemets institutioner og den betydning, som jurister har. I denne forbindelse sættes fokus på spørgsmålet om retfærdighed og etik. Bogen inddrager ud over de nationale retskilder og institutioner, der er tillagt hovedvægt, de EU-retlige og internationalretlige kilder og systemer. Uanset ophav er disse retskilder alle grundlaget for dansk ret og er en del af det danske retssystem.

I forhold til 3.-udgaven (2016) er der sket en opdatering i forhold til bogens mange emnekredse. Særligt fremhæves i øvrigt et nyt fokus på den digitale ret. Den omstændighed, at digitaliseringen spreder sig hastigt i retssystemet har betydning for en forståelse af retten og juridisk metode.

Det er mit håb, at bogen vil gøre nytte og bidrage til viden om og forståelse af, hvorledes retssystemet er indrettet, og karakteren af den juridiske metode.

Bogens registre er ajourført af stud.jur. Elisabeth Landwehr. Tak.

Frederiksberg, februar 2020.

Peter Blume

Temaer og spørgsmål

Denne bog tager sigte på at give viden om og forståelse af, hvorledes retssystemet er indrettet, hvilke funktioner og roller jurister varetager, hvilke fremgangsmåder og hvilken metode jurister anvender for at besvare retlige spørgsmål, og hvilke generelle hensyn juristen må tage i betragtning, når svarene på disse spørgsmål gives. Disse overordnede temaer implicerer en række spørgsmål og problemstillinger, der introduceres nedenfor.

Bogen er skrevet med henblik på læsere, der befinder sig i starten af den juridiske uddannelse, og dermed også den læser, der i almindelighed efterspørger viden om, hvorledes retssystemet og juraen fungerer. Bogens primære læser befinder sig således på starten af vejen ind i den juridiske verden. Tavlen er blank og begynder langsomt at blive fyldt med juridisk viden.

Ved udvælgelsen og især fremstillingen af de forskellige problemstillinger er der taget hensyn til, at mange af juraens discipliner og områder bliver opdyrket på et senere tidspunkt i studiet, hvorfor der ikke er grund til at behandle dem i nogen dybde her. Detaljerne må komme senere, hvilket specielt er tilfældet i relation til de metodiske spørgsmål, som er specifikke for de enkelte retsområder. Især for den del af bogen, der har fokus på den juridiske metode, gælder det, at disse specielle spørgsmål bedst forstås i sammenhæng med de enkelte retsområder. Som et eksempel kan nævnes, at spørgsmålet om, hvorvidt folketingsbeslutninger er retligt bindende og dermed har høj retskildemæssig status, henhører under forfatningsretten. Dette udelukker ikke, at bestemte retsområder kan anvendes eksemplarisk, hvilket da også til en vis udstrækning sker i de enkelte kapitler. Uanset sådanne eksemplifikationer er genstanden for denne fremstilling retssystemets overordnede træk samt den almindelige eller generelle juridiske metode, der er fælles for alle retsområder, selvom dens praktiske anvendelse i større eller mindre grad kan variere fra område til område.

På denne baggrund er bogens formål ud over at tilvejebringe viden om retssystemets indretning at bidrage til at give den studerende et alment metodisk fundament og forhåbentlig pirre nysgerrigheden over for den juridiske verden. I bogen behandles mange komplicerede spørgsmål, der vender tilbage i forskellige ikklædninger i løbet af studiet. Selvom bogens omfang kunne for-

lede til at tro noget andet, er dens emneverden stor; kvantitet er i øvrigt ikke ensbetydende med kvalitet. Fremstillingsmæssigt eller pædagogisk er bogen tilrettelagt med henblik på dem, der starter, men det kan ikke afvises, at også ældre studerende, endog færdige kandidater, kan have en vis nytte af bogen, men i givet fald vil dette blot være en art extra benefit.

Bogen formidler almen viden, som man må forvente, at enhver jurist har. Den er en lærebog, som skal klæde sine læsere godt på, således at de herefter let kan begive sig rundt i det retlige landskab. Dette er årsagen til, at bogen står alene og ikke støtter sig på noter og henvisninger. Dette betyder ikke, at bogen påkalder sig originalitet, snarere det modsatte, fordi den blot formidler det almene grundlag for juraen og retten.

Retten fungerer inden for et retssystem, og retten er derfor mere eller mindre tydeligt forbundet med bestemte institutioner. Det er inden for og i forhold til disse institutioner, at juristerne udøver deres virksomhed. For at forstå retten er det væsentligt at kende de forskellige institutioners grundtræk og den forbindelse, der er imellem dem.

Det retlige system er ikke kun nationalt, men også internationalt, idet det er forbundet med andre retssystemer end det rent danske. Dette gælder på tre niveauer, som udgøres af EU, den internationale rets organer og andre landes retssystemer. Der er således en bred vifte af institutioner, der i dag danner retssystemet. Dette er i sig selv en vigtig facet ved nutidens retssystemlære. Der kan skelnes mellem disse niveauer, men samtidig repræsenterer de også en form for enhed, hvilket begrunder, at selvom bestemte problemstillinger behandles særskilt, bliver der ikke i denne bog foretaget en skarp skelnen. Dette gælder særligt i forhold til EU-retten og den internationale ret, der både institutionelt og metodemæssigt har en direkte sammenhæng med den nationale ret. Et udgangspunkt er således, at disse tre dimensioner tilsammen danner dansk ret, idet andre landes ret, såkaldt fremmed ret, kun spiller en sekundær rolle.

Retten anvendes af mennesker med henblik på en eller anden samfundsmæssig aktivitet. Retten varetager en samfundsmæssig funktion, og rettens udøvelse er forbundet med dens aktører, hvoraf juristerne er de mest fremtrædende. Det er derfor væsentligt for en forståelse af retten at have en forståelse af juristerne, der varetager forskellige typer af funktioner, som er genstand for juristprofessionslæren.

Jurister beskæftiger sig med et væld af forskelligartede problemstillinger, men dette sker på et fælles alment grundlag, der udgøres af den juridiske metode. Metoden fremstilles og forklares i den juridiske metodelære. Metodelærens formål er ikke at give svar på, hvilken retlig regel (norm) som finder anvendelse i forhold til en bestemt retlig problemstilling, eller med andre ord

hvad der konkret er gældende ret. Skal juristen f.eks. tage stilling til, om en bestemt adfærd medfører strafansvar eller erstatningsansvar, besvarer metodelæren ikke dette spørgsmål, men den angiver, på hvilket grundlag svaret kan gives. Metodelærens formål er dermed at gøre juristen i stand til at give et korrekt svar på retlige spørgsmål ved at klarlægge, hvilke normative faktorer der kan tages i betragtning, når et sådant svar skal gives. Formålet er ikke at fremstille de gældende regler på et bestemt retsområde, idet denne opgave varetages af retsdogmatikken, dvs. discipliner som f.eks. aftaleret og strafferet.

Ved at give viden om retssystemet, den juridiske profession og den juridiske metode tilvejebringes juridisk dannelse. Juristen skal ikke blot være en tekniker, der har tilegnet sig en mængde regler, som mere eller mindre tilfældigt er gældende, men juristen bør også forstå det retssystem, der danner rammen om juristens professionelle liv. De foretagne værdivalg, afvejningen af de forskelligartede interesser, spændingen mellem det statiske og det dynamiske, den juridiske metode og juristens rolle hører alle til i denne forståelse. Metodelæren bidrager med de første byggeklodser til opbygningen af den almene forståelse af retssystemet og søger herved at lægge grundstenen til udøvelsen af den juridiske kunst og teknik.

Denne bog er opbygget af fire hoveddele. I den første bevæger læseren sig ind i den retlige verden med en karakteristik af juraens discipliner og hvorledes de retlige kilder opspores. Fokus sættes endvidere på de forskellige dele af den juridiske profession. I anden del indkredses det retlige landskab med bl.a. fastlæggelse af, hvad der karakteriserer retten og retssystemet og i denne sammenhæng forholdet til retfærdigheden. Betydningen af samfundets retliggørelse og rettens stadige innovation inddrages ligeledes. Retssystemets digitalisering er et aktuelt tema i denne forbindelse. Den tredje del vedrører metodelæren. Denne omfatter den teoretiske og i noget mindre udstrækning den praktiske retskildelære, der er behandlet i del 1. Metodelæren indkredser, hvilke normative faktorer, retskilder, der kan tages i anvendelse ved en stillingtagen til retlige problemer, og angiver, hvorledes disse retskilder i almindelighed indgår i den juridiske argumentation. Den juridiske metode er situationsbestemt i den forstand, at den bruges, når der er behov for at redegøre for eller at løse konkrete problemstillinger, som forudsætter et svar på, hvad der er gældende ret. Metodelæren bidrager på denne måde til fastlæggelsen af, hvad der overhovedet forstås ved gældende ret. Metodelæren perspektiveres yderligere i den fjerde og sidste del om retten i kontekst. Her sættes der fokus på etik og de valgsituationer, der kan møde juristen. Rettens samfundsmæssige rolle og retspolitik inddrages tillige, idet bogens afsluttende kapitel ud over

at være en sammenfatning af bogens hovedresultater lægger vægten på juridisk dannelse.

Den teoretiske forståelse af metoden og dens praktiske anvendelse er snævert forbundet. Selvom man i den foreliggende litteratur kan finde ansatser til en sådan integration, er dette sjældent særligt fremtrædende, idet der har været en udpræget tendens til, at hovedvægten bliver lagt på de teoretiske spørgsmål. Det er blevet forudsat, at den praktiske anvendelse af metoden er kendt, og at alle kan bruge den, således at der ikke foreligger en barriere for en hensigtsmæssig anvendelse af de retskilder, der er metodens genstand. I praksis er denne forudsætning dog ikke altid opfyldt. På denne baggrund kan det være hensigtsmæssigt at søge at integrere metodelærens to dele, men dette sker dog kun i begrænset omfang i denne bog. Dette skyldes bl.a., at den praktiske metode i det moderne informationssamfund er udsat for dynamiske og ofte uforudsigelige forandringer, hvilket betyder, at en for detaljeret beskrivelse af de fremgangsmåder, der skal anvendes ved retskildesøgning, er dømt til forældelse inden for kort tid. Det er derfor alene visse generelle træk ved den praktiske metodeanvendelse, der her sættes i fokus. Temaet er, hvilke faktorer man i almindelighed skal være opmærksom på, når juridisk information søges. Det beskrives i kapitel 4 generelt, hvor retskilderne kan lokaliseres, idet enkelte kildesamlinger og databaser m.m. bliver fremhævet. Det søges undgået, at bogen på dette punkt bliver en manual, der jo sjældent er spændende læsning.

En anden årsag til denne vægning af metodelærens to dele er, at denne bog og undervisningen i den studiemæssige virkelighed skal fungere som en helhed. Bogen er som lærebog skrevet med henblik på en bestemt situation, selvom den også kan anvendes i andre sammenhænge. Bogen behøver derfor ikke fortælle hele historien, idet integrationen bedst sker i undervisningen, hvor behovet for at mestre den juridiske metode både praktisk og teoretisk især bliver tydeliggjort i en caseorienteret undervisning, hvor der selvstændigt arbejdes med juridiske problemstillinger.

Den juridiske metode er snævert forbundet med den juridiske profession. Juridisk metode kan anvendes af enhver, men den er først og fremmest juristernes metode. En forståelse af metoden bidrager samtidig til en forståelse af, på hvilken måde jurister arbejder. Metodens anvendelse fører ikke altid frem til et entydigt svar, men åbner derimod i nogle situationer for valgmuligheder, hvorfor det er vigtigt at inddrage, på hvilket grundlag sådanne valg træffes. Det er derfor, spørgsmålet om sammenhængen mellem ret og retfærdighed og mellem ret og politik samt juristers etik som nævnt bliver inddraget i bogens anden og fjerde del.

En kvantitativ indfaldsvinkel til metodelæren vil for en umiddelbar betragtning indebære, at metodens anvendelse i forvaltningen har størst interesse, eftersom det er her, at de fleste retlige afgørelser træffes, og et meget stort antal jurister er ansat. Digitaliseringen er mest udpræget her. Normalt har metodelæren dog i større udstrækning været orienteret imod domstolene, idet det bl.a. har betydning, at der her træffes endelige afgørelser. I fremstillingen af metodelæren er en sådan institutionssynsvinkel så vidt muligt søgt undgået, idet det er juridisk metode som sådan, der er sat i centrum under hensyntagen til, at de forskellige dele af metoden anvendes på varierende måde i de forskellige dele af retssystemet.

Metoden er som nævnt juristernes metode, og den anvendes i relation til retlige spørgsmål. Brugen af metoden forudsætter således, at der er en forståelse af, hvad ret er, og hvilke forhold som medfører, at der behov for en retlig regulering. Denne generelle problemstilling, der også har forbindelse med spørgsmålet om retfærdighed og juristers etik, bliver derfor som ovenfor nævnt behandlet i bogens anden og fjerde del, som indrammer de egentligt metodiske spørgsmål. Dette er emner, der sædvanligvis behandles i retsfilosofien, men det er vigtigt fra starten at have et blik for dem. I retsfilosofien kan man i større udstrækning behandle disse svære spørgsmål, som ofte ikke er forbundet med entydige svar, til bunds og i denne forbindelse inddrage de retsteoretiske og retsvidenskabsteoretiske teorier og »skoler«, der er udviklet gennem tiderne, og som kaster lys over, hvorledes grundlæggende retlige spørgsmål skal forstås, og hvorledes juraen og juristernes profession skal opfattes. I denne bog præsenteres enkelte af disse problemstillinger alene som en introduktion og appetitvækker. Det er ønskeligt, at den nye studerende tidligt får et blik for retssystemets almene sammenhænge og de udfordringer, jurister møder, hvorefter dette blik kan gøres skarpere i løbet af studiet.

Fremstillingen i denne bog adskiller sig også på andre måder i et vist omfang fra den klassiske retsfilosofiske bog ved, at den ikke i alle tilfælde lægger sig fast på det »rigtige« resultat, som i øvrigt ikke altid findes. Bogen præsenterer i neutral form også synspunkter, som dens forfatter ikke selv er enig i. I forhold til flere af de almene spørgsmål er en stillingtagen betinget af et valg, idet der ikke findes mange sande svar, og det er derfor for så vidt mindre væsentligt, hvilket valg forfatteren selv træffer. Dette gælder i særlig grad for en introducerende fremstilling. Bogens aspiration er, at dens læsere selv skal tænke og tage stilling.

Fremstillingen er endvidere søgt gjort tilgængelig ved hovedsageligt at undlade at nævne teoretiske skoler eller retninger samt ligeledes stort set at undgå de »fine« ord og begreber. Dette er dels for tidligt i studiet, dels er disse ord og begreber faktisk ikke altid strengt nødvendige for at opnå en almen